

ÂŞIK VE OZAN KAVRAMLARININ GÜNÜMÜZ TÜRKİYE’SİNDE MÜZİKAL VE EDEBİ YÖNDEN TANIMLANMASI

Arş. Gör. Erdem ÖZDEMİR¹

Öz

Türk müzik ve edebiyatının bilinen en eski sanatçı zümresini oluşturan ozanlar, zaman içinde değişen koşullarla birlikte âşık ismini almış ve daha önce sorumluluk alanında olan hekimlik ve din adamlığı gibi pek çok görevi yine zaman içinde ortaya çıkan karakterlere devretmişlerdir. Günümüze gelindiğinde ozan ve âşık kavramları birbirinin yerine, tercihli ya da birbirine karıştırılarak kullanılmaktadır. Yakın döneme kadar şairlere de ozan denmesi bu kavram karışıklığını artıran bir unsur olmuştur. Ancak ozan ve âşık, müzisyenliği de barındıran kavramlar olduğundan ve günümüzde bu saha içine çeşitli isimlerdeki yeni müzik icracıları dâhil olduğundan, kime âşık, kime ozan, denmesi gerektiği hususunda belirsizlik sürmektedir. Günümüzde Türk halk müziği temelli müzik icracılarına, bağlama çalabiliyor olmaları halinde, ozan, halk ozanı, çağdaş halk ozanı gibi sıfatlar yakıştırılmakta ve bu yapılırken çoğunlukla bilinçli davranılmamaktadır.

Çalışmada, yakın geçmişte ve günümüzde âşık olarak tanınan kimi sanatçıların aslında, sınırlarını yine çalışma içinde müzikal hususları da göz önüne alarak çizmeye çalıştığımız, ozanlık dairesi içinde oldukları sonucu aktarılmıştır. Bununla birlikte, ozan ismiyle tanınan ya da kendisini ozan / halk ozanı olarak takdim eden kişilerin bir kısmının ise aslında âşık oldukları hususunda tespitlerin yer aldığı çalışmada, şair, kalem şairi gibi sıfatlar ve bu sıfatların ozanlık ve âşıklık ile ilişkisi irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ozan, Âşık, Şair, Müzik, Kültür

* Sakarya Üniversitesi, Devlet Konservatuarı, Türk Müziği, Araştırma Görevlisi, erdem@sakarya.edu.tr

DEFINING THE ÂŞIK AND OZAN CONCEPTS

IN A MUSICAL AND LITERATURE SENSE IN TODAY TURKEY

ABSTRACT

Ozanlar who constitute the oldest known artist class of Turkish Music and Literature, over time took the name “Aşık” with changing circumstances and they transferred the area of past responsibility which has many duty like medicine and cloth to other characters which emerged in time. Today, “ozan” and “aşık” concepts used rather than the other, preferential or by mixing with each other. Up to recent time being called to “ozan” to the poets has been a increasing element of the concept complexity. However as “ozan” and “aşık” being concepts which contain also the musicianship with in itself and today as the new music performers include in to this field with several names, suspenses about being called to whom “ozan” whom “aşık” continuous. Music performers who have basis of the turkish folk music is ascribed to quality like “ozan” , “halk ozan”, “çağdaş halk ozanı” and when doing this they mostly behave unconscious.

In this study, it is scrutinized that adjectives like poet, pencil poet and relationship with “ozanlık”-“aşıklık” that in the recent past and today some artist who known as “aşık” is in “ozanlık” class which we are trying to draw the border according to the musical points; artist who known and present itself as “ozan” /halk ozanı are actually “aşık”.

Key Words: Ozan, Âşık, Poet, Music, Culture.

1. Ozanlığın Tarihçesi.

Günümüz Türkiye’inde, profesyonel müzisyenlerin sınıflandırılmasında kullanılan çeşitli sıfatlar, bu kişilerin yaptıkları sanatın içeriğini her zaman tam olarak yansıtmamaktadır. Bunun nedenlerinden biri medyanın bilinçsiz yönlendirmeleridir. Ancak bu durum Türk halk müziği (THM) sanatçılarından ziyade popüler müzikle ilgili isimlendirmeler için geçerlidir. Her şarkı söyleyene sanatçı, her şiir okuyana şair, her türkü söyleyene ozan denmesi gibi hususlar, kavram kargaşasına neden olmaktadır. Konu gereği, bir şekilde THM icrasında bulunan kişilerin isimlendirilmesi hususunda yapılan bu araştırmada rastlanılan isimlerden

bazılarına değinilmesi uygun görülmüş ve çalışmada bir de edebi karakterlerin isimlendirilmesi konusunda da çeşitli öneriler getirilmiştir.

Ozan ve Âşık terimleri Türk kültürü içinde sırasıyla birbirlerinin yerine kullanılan, kimi dönemlerde de beraber kullanılıp ancak farklı manaları ifade eden iki terimdir. Her iki terim de çok uzun yıllardır kullanılıyor olsa da ozan sözcüğü, kullanım yaşı bakımından âşık sözcüğüne göre çok daha eskidir. Mehmet Yardımcı, ozanlık ve âşıklığın ilişkisini “*Ozan yaratıcı, doğaçtan söyleyen, yetenekli, kıvrak zekâlı kişidir. Elindeki sazını yüreğinden kopan özgün söyleyişlerle bütünleştirip binlerce yıl içinden yineleyip- gelişen- yayılıp sürekli temsilciler yetiştirerek günümüze kadar ulaşmış ve hala varlığını bilinçle sürdürme erdemi içindedir. Bu süreç içerisinde çeşitli sanat kolları oluşmuş, Türk halk şiiri gerek gelenek, gerekse çeşitli etkiler altında birtakım kollara ayrılmıştır. İşte bu kollardan bir de ozanlık geleneği de denilen âşıklık geleneğidir*” sözleriyle ifade etmiştir (Yardımcı, 2012: 2). Türklerde ozanlık kurumuyla ilgili yapılan çalışmalarda, genel olarak ifade edilen mana, farklı Türk topluluklarında farklı isimler alan bu sanatkâr zümrenin, Türklerin ilk müzisyen ve şair zümresi olduğudur. *Türklerde ilk çağlarda topluluğun temsilcisi durumunda bulunan ve hekimlik, büyücülük, müzisyenlik gibi işler yapan halk sanatçılarına Altay Türkleri kam, Kırgızlar baskı, Yakutlar oyun, Oğuzlar ozan demişlerdir* (Budak, 2006: 16). *Eldeki kayıtlar ozan kelimesinin Doğu Oğuzları sahasında XIV-XV. yüzyıllarda kopuzlu halk musikicisi anlamında kullanıldığını göstermektedir* (Gazimihal, 1975: 46). Başta Fuad Köprülü’nün çalışmaları olmak üzere ozanların görev ve işlevleri ile ilgili bugüne kadar yapılan çalışmaların çoğunda görülebileceği gibi ozanlar müzisyen ve şair olmanın yanında, halk hekimi, din uygulayıcı ve savaş dönemi ordu mensubu kişiler olarak karşımıza çıkar. (Bkz. Köprülü, 2004). Ancak ozanlarla ilgili asıl algı şair müzisyen oldukları yönündedir. Varlıkları, Türklere ait ilk yazılı kaynaklara kadar indirilen ozanlar, Türk tarihinin her döneminde, bilhassa sanatsal faaliyetleriyle anılmaktadırlar. Âşık ifadesinin 13. yüzyılda görülmeye başlaması ve ancak 16. yüzyıl itibarı ile yaygınlık kazanmasına rağmen, ozan kelimesi hem Selçuklular hem de Osmanlılar dönemindeki kaynaklarda görülmektedir. Köprülü’nün, “Ozan” başlıklı çalışmasında yaptığı bir alıntı ve yaptığı yorum şu şekildedir; *Yazıcıoğlu Ali Murad II. Devrinde yazdığı Selçuk Name’de, Anadolu Selçuk ordularında ozanlar ve kopuzcular bulunduğunu zikrediyor. Selçuklu devri an’anesinin henüz Anadolu’da çok canlı bulunduğu bir sırada eserini yazan müellifin bu açık ifadesi, ozanların ve*

kopuzcuların yalnız kendi zamanındaki Osmanlı ordusunda değil, hatta Selçuk ordusunda da bulunduğunu göstermeye açık bir delildir (Köprülü, 2004: 132). Ancak ozan kelimesinin bu dönemden itibaren anlam değişikliğine uğradığını yine Köprülü'nün çalışmalarından anlamaktayız (Bkz, Köprülü, 2004).

Köprülü, ozanlarla ilgili bir çalışmasında *XVIII. asrın meşhur şairi Sabit, ozan kelimesini bir kasidesinin şu “ozanlık eyleme Sabit huzur-i asafda” musraında gevezelik, herze söyleyiş manasında kullanmaktadır* (Köprülü, 2004: 133) bilgisini aktarmakta ve bu vesileyle ozan kelimesinin anlam kaybı ile de olsa kullanılmaya devam ettiğini göstermektedir. Aynı çalışmasında Köprülü, XIX. yy.da Anadolu'nun güney kısımlarında çalgı işleriyle uğraşan çingenelere de ozan denmesinden ötürü, ozan kelimesinin hakaret mahiyetinde kullanıldığını nakleder (Köprülü. 2004: 133). Bu açıklama da ozanlığın zaman içinde diğer görevlerinden sıyrılıp, sadece şair - müzisyen bir grup olarak varlığını devam ettirdiği yönündeki düşüncelerimizi destekler niteliktedir. Yine aynı çalışmasında Köprülü *“Esasen eski bir tasavvuf ıstılahı iken bir zamanlar Kalenderiler, Hayderiler, gibi serseri dervişlere tarikatlarına da olan Abdal, Aptal kelimesi, daha sonra Anadolu'da bazı Çingene zümrelerin veya Çingene olmadığı halde öyle sayılan bazı zümrelerin ismi olup kalmışsa, Ozan kelimesinin çingene, çalgıcı manasında kullanılması da buna benzer bir semantik tekâmül eseridir”* (Köprülü, 2004: 133) açıklamasında bulunmuş, günümüz müzisyen zümrelerinden abdalların tarihi serüveniyle ilgili önemli bir tespit yapmıştır.

Ozanların işlevlerinin işlendiği başka bir çalışmada yer alan, *“Bilindiği gibi, Oğuz Türklerinin başlangıçtan beri milli destanlarını çalıp söyleyen Oğuzname'nin yaratıcısı ozanlardır. Dolayısıyla ordu, ozanların bulunduğu en önemli doğal ortamdı”* (Başer, 2006: 12) ifadesi ozanların, buldukları savaşlarda orduya moral verme ve zafer hikâyeleri anlatarak ordunun azmini canlı tutma yanında, kültürel aktarım konusunda da eşsiz bir rol oynadıklarını göstermektedir.

2.Ozanlığın İşlevsel Değişimi.

Ozan kelimesi, günümüzde yakın geçmişte bilindiği anlamıyla yani şiirlerini saz eşliğinde söyleyen şair olarak kullanılmaktadır. Yani ozan isminin şiir yazma ya da âşıklık geleneğindeki kullanımıyla şiir düzme işi yapan kişiye verilmesi her dönem kabul görmüştür. Geçmişte şairler için ozan ifadesinin kullanılması buna örnek gösterilebilir. Ayrıca yine saz

çalan kişilere de ozan denmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Aslında bunun da nedeni, birden fazla misyonu üzerinde taşıyan, fakat zaman içinde bu görevlerden bazılarını yine zaman içinde ortaya çıkan karakterlere devreden bir kültürel yapının, devrettiği bu görevlerin taşıyıcılarına yüklediği göreve uygun yeni isimler verilse de; bu yeni karakterlerin en başta pek çok görevi üzerinde taşıyan ana unsurun ismini de yine beraberinde götürebilmeleridir. Yani başlarda sağaltıcılık [=hekimlik], kamlık [=din adamlığı] şairlik ve müzisyenlik gibi görevleri olan ozan, zaman içinde bunların her birini yeni karakterlere dağıtarak günümüze sadece şair ve saz çalan müzisyen olarak gelebilmiştir.

Günümüzde ozan kelimesi, çalışmanın başında ifade ettiğimiz tarihsel süreçten geçerek bu gün de ilk kullanıldığı sanatsal manada kullanılan kelimelerden biridir. Günümüzdeki tezahürü şair, halk şairi, saz çalan kimse olarak algılanan ozan isminin, bunların hepsini içinde barındırmakla beraber özel bir alan içinde ve âşıktan farklı olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu alan da, günümüz halk kabullerinden hareketle, ilmi yaklaşım sonucu belirlenmelidir.

3. Ozan mı Âşık mı?

Günümüz yazılı kaynaklarında ve halk arasında âşık ve ozan kelimesinin birbirinin yerine geçecek şekilde kullanıldığı görülmektedir. Her iki terimin de günümüzde yaygın olarak bilinmesiyle birlikte, görev bakımından ayrıldıkları hususi alan net olarak belirlenmemiştir. Türk Dil Kurumu'na ait Büyük Türkçe Sözlükte, ozan kelimesinin karşılığı olarak halk şairi verilmektedir (TDK, 2005: 1713). Ancak günümüzde bu kullanım geçerliliğini kaybetmiş bulunmaktadır.

Âşık kelimesi ise, 15. yüzyıldan sonra, daha önce ozanın yaptığı işi yapan kişilere verilen bir isim olmuştur. Bahsi geçen iş ise yine müzisyenlik ve şairlik temelli sanatsal ve kültürel faaliyetlerdir. Günümüze gelindiğinde artık bu iki terimin faaliyet sahası ve işlevleri bakımından ayrı değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Çünkü bilhassa son yıllarda bu iki terim hem birbirinin yerine ayrı ayrı kullanılmakta hem de, sağlayacağı prestij ve zamana has popülerite için aynı kişiler tarafından seçenekli kullanılmaktadır.

Erman Artun, ozanlıktan âşıklığa geçişi kısaca “*Türk kültürü, yeni yurt edinilen Anadolu’da yeni bir küresel kimlik kazanıp şekillenirken edebiyat da yeniden yapılanmaya başlamıştır. Milli öze bağlı epik şiirler yazan Ozanın yerini, İslami öze bağlı lirik şiirler*

yazan *Âşık almıştır*” (Artun, 2012: 1) sözleriyle özetlemiş; geçiş sürecindeki toplumsal ve dini yapıya vurgu yapmıştır. *Âşıklar* yer aldıkları ilk kaynaklardan bugüne kadar yazılmış eserlerde gezgin, müzisyen şairler olarak anılmaktadırlar. Bu tanım, ozanların genel tarifi ile aynı olsa da yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere, aralarındaki şiirsel içerik dahi farklıdır. Ancak biz günümüz koşullarında yaptığımız tasnifte, ozan ve *âşıkların* şiirleri arasında bu tema farkını göz önünde bulundurmamaktayız. Bizim değerlendirmemizde *âşıklık* için önemli olan kıstas günümüz ve yakın geçmişte belirlenmiş, *âşıklık* geleneğine dair uygulamaların yerine getirilip getirilmemesi olmuştur. Bu gelenek unsurlarını *âşık* fasıllarına katılma, askı indirme, lebdeğmez, muamma çözme, atışma/deyişme, doğaçlama şiir düzüp saz eşliğinde okuma, gezgin olma, bir ustaya intisap etme olarak sıralayabiliriz. Bunların yanında, çeşitli konularda hikâyeler anlatmayı, hece ve kısmen de aruz vezninin en zor şekillerinde şiirler düzmeyi de sıralayabiliriz (*Âşıklık* geleneğindeki uygulamaların tamamı için bkz ARTUN, 2001).

Günümüze kadar yapılan çalışmalarda *âşık*, *şair* ve *ozan* kavramlarının kimi hususiyetlere göre çeşitli ön adlar aldığını görmekteyiz. Saim Sakaoğlu, konu ile ilgili bir çalışmada çeşitli kaynaklardan derlediği terimleri *âşık*, *saz şairi*, *ozan*, *halk ozanı*, *sazlı ozan*, *halk şairi*, *Hak şairi*, *Hak aşığı*, *badeli âşık*, *meydan şairi*, *kalem şairi*, *çöğür şairi* vs” (Sakaoğlu, 1986: 17) olarak sıralamıştır. Görüldüğü üzere, zikredilen isimler, hemen hepsinin ortak yönleri olmasına rağmen çok da özel olmayan kimi farklılıklarından dolayı değişik adlar almıştır. Aynı çalışmada Sakaoğlu, konu ile ilgili tespitlerini; *Bize göre, yukarıda saydıklarımızda (âşık vb. isimler) arayacağımız vasıfları şöyle sırlamak gerekecektir:*

- İrticalen söyleme kabiliyeti var mıdır?*
- Saz çalmasını biliyor mu?*
- Atışma yapabiliyor mu?*
- Bade içtiğini iddia ediyor mu?* (Sakaoğlu, 1986: 18) şeklinde ifade etmiştir.

Âşıklığa başlama konusunda eskiden beri çeşitli görüşler öne sürülmektedir ve bunların başında rüya motifi gelir. Bu inanışa göre, rüyasında çeşitli manevi şahsiyetleri görmek ve onların elinden bade denilen bir içecek ya da herhangi bir yiyecek almak, rüyayı gören kişiye, rüyadan uyanınca saz çalma ve şiir yazma yetisi kazandırmaktadır. Pertev Nailli Boratav bir çalışmada bu konuyu şu şekilde dile getirmiştir: *“En etkili âşıklar, hak âşıkları*

ya da badeli âşıklar adını taşıyanlardır. Bunların -çoğu zaman ergenlik çağlarında - düşlerinde (kimi zaman da uyanırken) Pir (Hızır) elinden, ya da Pir'in kendilerine layık gördüğü yârin elinden, bade, dolu içtiklerine inanılır. Bu bade, tinsel bir içkidir, olağanüstü özellikleri vardır, insana şiir ile aşk yeteneklerini kazandırır; zaten bu iki erdem birbirinden ayrı görülmediği içindir ki ozana âşık adı verilir” (Boratav 1968: 3).

Başından bu şekilde bir olay geçmiş bir aşığa bâdeli âşık denir. Bundan başka âşıklığa yönelme sebepleri dünyevi ya da ilahi bir aşk, âşıklığa olan heves, doğuştan gelen yetenek vb. sıralanabilir. Ancak bize göre, âşıklığa geçmedeki bu rüya motifi söylemi günümüzde hem biraz abartılmakta hem de âşıkların prestijlerini arttırmak amacıyla sürdürülmektedir. Çünkü âşıklar her ne kadar manevi yönleri güçlü ve dini inanca sahip kişiler olsalar da, bir insanın gördüğü bir rüyanın akabinde hemen saz çalması ve şiir yazabilmesi / söyleyebilmesi mümkün görünmemektedir. Ancak bizim kanaatimiz şudur ki; âşık ortamlarında ve âşıklık hevesiyle yetişmiş bir kişinin rüyasında saz çaldığını, ya da ulu bir zatın kendisine saz çalması için icazet verdiğini görmesi, rüyayı gören kişiyi etkileyerek, akabinde saz çalma hevesi doğurabilir. Yani saz çalmaya başlayan herkes bunu bir kerede yapmaya başlamıştır ve zaman içerisinde ilerletmiştir. Biz bunu kendi örneğimizden de bilmekteyiz. Umay Günay, konu ile ilgili hazırladığı kitabında şu ifadeye yer vermiştir: *Âşık biyografileri etrafında teşekkül eden halk hikâyelerinde daima aynı şekilde ortaya çıkan rüyalar, âşık olacak kişinin zihnine kaydedilmiş bir ilk örneğin (archetype) tekrarlanan şekilleridir. Bu tip rüyalar zihne ve ruha işlenmiş platonik bir mefhumla bağlı olarak şairin gerçekleştirmek istediği bir mesaj taşırlar (Günay, 2011: 127). Özellikle alıntıda son cümle, âşıklığa başlayacak olan kişinin, bu husustaki düşünce ve istek yoğunluğunun, kendisini bu rüya vakasına çekmesiyle ilgili, bizim yukarıda sarf ettiğimiz ifadeleri destekler niteliktedir. Âşıklık geleneğinde zaman içinde meydana gelen değişiklikler bununla sınırlı değil elbette. Erzurum'dan aldığı göçlerle âşıklık geleneğinin de sürdürülmeye çalışıldığı Kocaeli'nin Gebze ilçesinde konu ile ilgili araştırma yapan Türker Eroğlu, tespitlerini şöyle dile getirmiştir: *Âşıklık geleneğinin asli unsurlarından biri olan usta-çırak ilişkisinde âşıklıkta bir mesafe kat eden çırağa ustası geleneğin töresine göre mahlas vermekte, böylece çırak tek başına çalıp söyleme yetkisine erişmiş olmaktadır. Bir pirin elinden bade içtikten sonra pirin âşığa mahlasını vermesi, geleneğin asli unsurudur. Kocaeli Gebze'deki âşıklar kahvesinde bade içerek bir pirden veya ustadan mahlas alan yeni bir âşığa tanık olmadık. Günümüzde çırağın mahlas alması artık usta- çırak ilişkisinden**

geçmemekte, " ticari kaygularla kasetçilerin önerileri" (5) öne çıkmaktadır. (Turhan, 1992: 148)

Günümüz âşıkları, kendi sıfatlarını artık her ne kadar âşık olarak bilip bu sıfatı benimsemişlerse de, kendilerini takdim ederken âşık ile birlikte ozan, halk ozanı ifadelerini de kullanabilmektedirler. Pek çoğunun yanlarında taşıdıkları kartvizitlerinde ya âşık ismiyle beraber ya da tek başına halk ozanı ifadesi yer almaktadır. Bu konudaki kavram kargaşasının sebeplerinden bir tanesi de budur. Bursa Yıldırım Belediyesinin düzenlediği Geleneksel Âşıklar Bayramı'nda görüşme imkânı bulduğumuz Ercişli Âşık Ahmet Poyrazoğlu da, bu konuyla ilgili konuşmamızda âşıklığın ozanlığı kapsadığını ancak ozanın âşıklığı kapsamadığını, bunların da âşıklık geleneği içindeki çeşitli uygulamaların yapıp yapılmadığına göre belirlenebileceğini nakletmiştir. (Poyrazoğlu, mülakat, 7 Temmuz 2012 Bursa).

"Erzurum Âşıklık Geleneği" adlı kitabında Metin Özarslan, Âşık Erol Ergani ile yaptığı görüşmeden, konu ile ilgili şu bilgiye yer vermiştir; *Âşıkların kendilerini adlandırmada ozan / halk ozanı sıfatlarını tercih edip kullanmalarının diğer bir sebebi de, okumuş ve aydınların; basın ve medyada âşıkları ozan kelimesiyle isimlendirmeleridir. erzurumda "Ozanlar Çayevi" âşık kahvehanesi işleten Erol Ergani'nin görüşleri ilgi çekicidir: aslında bizim âşıklar olarak kendimize halk ozanı dememizin sebebi şudur. Mesela bizi radyoya, televizyona programlara çağırıyorlar, festivallere gidiyoruz davetli olarak. Buralarda hep halk ozanı filan oğlu filan diye anons ediyorlar. Buralarda hocalarla, yazarlarla tanışıyoruz. Onlarla sohbet ediyoruz bize hep halk ozanı, ozan diye hitap ediyorlar. Âşık olsun, ozan olsun, halk ozanı olsun bizim için hepsi birdir aynıdır. Ama dediğim gibi okumuş kesim bizi ozan olarak benimsemiş, biz de o şekilde halk ozanı ya da ozan olmuşuz. İşin doğrusu bu ozan şeyi yeni. Sümmani, ozan Sümmani değil, âşık Sümmani idi, işin doğrusu bu (Aydın (Ergani) 1996) (Özarslan, 2001: 54–55)*

Bugünün kıstasları ile değerlendirildiğinde, bu iki terim birbirinden ayrılmıyor gibi görünse de, bilimsel bir tasnif yaparak iki kavramı birbirinden işlev bakımından ayırmak mümkündür. Bu tasnif işini yaparken her iki terimin sözlük ve kitabi anlamlarının karşılaştırılmasının yanı sıra, hem halk arasındaki algı hem de ilmi bakış açısıyla sergilenecek bir yaklaşım da dikkate alınmalıdır.

Âşıklar, buldukları yörelerin hem şairi hem müzisyeni olarak önemli bir yere sahiptirler. Bilhassa Kuzey Doğu Anadolu illerinde önemli bir gelenek olarak sürdürülen âşıklık, günümüzde de geçmişten gelen kimi uygulamaları bünyesinde barındırmaktadır. Âşıklar şiir düzmeyi ve saz çalmayı ustalarından yahut katıldıkları meclislerdeki usta âşıklardan öğrenirler. Geleneğin verdiği tek ad âşıktır ne halk şairidir, ne halk ozanıdır. Ozan geçmişte işlevini tamamlamış ve süreç içinde dönüşüme uğramıştır. Günümüzde kullanılan ozan lafzı ya da bu lafzı kullananlar geçmişte Türk kültüründe yer alan ozandan habersiz olunmasından ve popülerite gibi birtakım akımların, siyasî dalgalanmaların yansımalarından kaynaklanmaktadır.

Âşıklık geleneği, Türk müzik folklorunda başka bir kültürel geleneğin barındırmadığı özel uygulamalar taşımaktadır. Bu uygulamaların tarihi derinliği net olarak bilinmemekle birlikte, geleneğin sürdürüldüğü özellikle Kuzey Doğu Anadolu bölgesinde yüz yılı aşkın bir süredir var olduğunu, hem Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılmaya başlanan derleme çalışmalarından hem de günümüzde yaşayan ya da yakın zamana kadar yaşamış o yöre insanların anlattıklarından öğrenmekteyiz. Geleneğin bugünkü ve yakın geçmişteki temsilcileri olan âşıklar da ustalarından aldıkları bilgileri aktararak bu saptamayı kesinleştirmektedirler.

Yakın geçmişe kadar tamamı sürdürülen bu uygulamaların artık birçoğunun uygulanmadığı görülmektedir. Ancak yine de geleneğe mensubiyeti belirleyici temel nitelikteki kimi uygulamalar geçerliliğini korumaktadır.

Bu uygulamalar artık günümüz âşıklarını tasdik eden önemli kıstaslar haline gelmiştir. Çünkü Türkiye’de saz çalıp türkü okuyan herkese âşık denilebilmektedir. Bu isimlendirme elbette ki halk tarafından ve özellikle de âşıklık geleneğinin yaygın olduğu bölgelerde yapılmaktadır. Bunun yanında profesyonel olarak Türk halk müziğiyle ilgilenen ve saz çalan bazı müzisyenler de kendi isimlerinin başına âşık sıfatını koymaktadırlar. Buradan anlaşılacağı üzere, âşık teriminin kullanımındaki karışıklığı iki ayrı nedene bağlamış bulunmaktayız. Bunlardan biri (özellikle günümüzde) kendini âşık olarak tanıtanlar diğeri ise (özellikle daha eski sanatçılar için) gerçekte âşıklığın gereklerini yerine getirmeyerek halk arasında âşık olarak tanınanlardır.

Yukarıda yaptığımız tanımlamada âşık isminin gerçekte kimler için kullanıldığı ve kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Buna göre de işlev olarak, bu tanımlamanın ve belirtilen uygulamaların tamamen dışında kalanların âşık olarak nitelendirilemeyeceğini söylenebilir.

4. Günümüzde Âşıklar ve Diğer Müzisyen Karakterler.

Günümüz Türkiye'sinde sanatçılık kavramı, işlevi ve haiz olunması gereken yetkinlik seviyesi bakımından çokça tartışılan konulardan biridir ve âşıklar her ne kadar asli olarak sanatçı olsalar da medyatik olmadıkları için bu tartışmaların içinde yer almazlar. Âşıkların günümüz Türkiye'si içindeki sanatsal pozisyonları, yukarıda da değindiğimiz geleneğe has ve gelenek dışındaki sanat zümrelerinde olmayan çeşitli özellikleri nedeniyle özel ve müstesnadır.

Âşıklar müzik icracılığı anlamında zaman içinde gerilemiştir. Bunun nedeni de özellikle son asırda müzikte profesyonelliğin gelişmeye başlamasıdır. Çünkü Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun kurulması ve profesyonel koroların oluşturulması sonucu Türkiye'de bir sanatçı artışı yaşanmıştır. TRT'nin kurulduğu dönemde, Türkiye'nin her yerinden müziğe yeteneği olan kişiler, korolara katılmak amacıyla başvurular yapmış ve çeşitli sınavlarla hem eğitim hem de icra için kadrolara alınmışlardır. Bu ve benzeri gelişmeler özellikle buldukları yörelerde âşıkları yegâne sanatçı olmaktan çıkarıp sahaya yeni karakterler kazandırmakla beraber bu sanatın zayıflama sürecine girmesine neden olmuştur. Çünkü bu süreçte Türk halk müziğinde hem vokal hem de çalgısal icra konularında verilen derslerle ilerleme kaydedilmiş, özellikle çalgısal icrada virtüozite seviyesi yakalanmaya başlanmıştır. Önce radyo sonra da televizyonun yaygınlaşmasıyla insanlar icra edilen her tür müziği dinleme şansı bulmuş, müzikal beğenilerini geliştirmişlerdir. Bu durum Türk halk müziğinin geliştirilebilmesi için önemli bir adım olmuş ise de âşıklar ve âşıklık geleneği bu gelişmeden olumsuz yönde etkilenmiştir. Çünkü âşıklar müzik bilgilerini sadece çırağı oldukları âşıklar ile katıldıkları fasıllar yoluyla almışlar ve zaman içerisinde kendi yetenekleri nispetinde geliştirebilmişlerdir.

Âşıklık geleneğinde müziğin ve sazın aslında ikinci planda olduğu gerçeğini de göz önünde bulundurursak, âşıkların müzik bilgi ve becerilerinin edebi yönlerine göre daha az geliştiğini söylemek yanlış olmaz. Bu fark, Türkiye'de müzik sahası geliştikçe daha da

açılmış ve âşıklar müzikal manada günün gerisinde kalmışlardır. Fakat şunu belirtmeliyiz ki; âşıkların amacı usta müzisyen olmak veya ameli ya da nazari olarak müzik sahasında yetkinliğe kavuşmak değildir. Ancak, müzik ve şiir icracılığını bünyelerinde barındıran kişiler olduğundan âşıkların buldukları bölgelerin müzikal yönelimine katkı sağlayan insanlar olduğu da, göz ardı edilemeyecek bir gerçektir.

Sistemli müzik eğitim çalışmalarına tabi olan kişiler artık toplumun müzisyenliğini yapmaya başlamış, âşıklar ise yine kendilerine has özellikleriyle aranan insanlar olmuşlardır. Biz bu tespiti özellikle âşıklık geleneğinin yaygın olduğu bölgeleri göz önünde bulundurarak yapmaktayız. Çok yakın tarihimizde özellikle âşıklık geleneğinin yaygın olduğu bu bölgelerde, âşıkların katılmadığı bir düğün ya da, bir ramazan eğlencesi düşünülemezdi. Köy köy, kasaba kasaba dolaşan âşıklar gittiği yerde köyün ileri gelenleri tarafından ağırlanır ve iaşeleri bu kişiler tarafından karşılanırdı. Âşıklık geleneğinin devam ettirildiği illerden biri olan Artvin’de yaşamış büyüklerimiz, bize âşıkların evlerine ziyarete geldiklerini ve özel günlerde ve gecelerde, günler boyunca süren destanlar, hikâyeler anlattıklarını ve türküler söylediklerini nakletmişlerdir. Günümüze gelindiğinde ise bilhassa Türk halk müziği icracılığı anlamında, sanatçılar ayrı bir yerde, âşıklar ayrı bir yerde durmaktadır.

Üzerinde çalıştığımız konu, günümüz sanat anlayışı çerçevesinde gelişen ve gelenekten izler taşıyan ya da taşıdığı öne sürülen yeni sanatsal akımlar ve bu akımlar içindeki karakterlerin kendilerini ait gördükleri sanatsal zümre veya zümrelerin sınır ve normlarının belirlenmesi için önemlidir. Günümüz Türkiye’inde bilhassa profesyonel müzik alanında çok çeşitli isimlendirme yapılabilmektedir. Bunları şarkıcı, türkücü, popçu, rockçı, sanatçı, âşık, ozan, halk ozanı, halk aşığı, hak aşığı vb. gibi sıralayabilir hatta arttırabiliriz. Bu isimlendirmelerin bir kısmını halk belirlemekte bir kısmını da sanatçı kendi isminin başına koymaktadır. Sanatçı bunu yaparken de yaptığı işin mahiyetinin, aldığı ismin temsil ettiği gelenekle örtüşüp örtüşmediğine bakmayabilmektedir. Bu konuda sanatçıyı suçlamak da yersizdir. Çünkü ülkemizde özellikle müzik alanındaki bu karakterlerin görev ve sorumluluk tanımı net ifadelerle belirlenmiş değildir. Bu belirsizliğe neden olan öğelerden biri, geçmiş dönemlerde yapılmış isimlendirmelerin günümüze kadar gelmesidir. Bu çalışmada her ne kadar bugünün algı ve hissedişlerinden temellenen isimlendirmeler ele alınıyor olsa da, konu edilen terimlerin çok eski dönemlerden bu yana belirli bir kültürel daire içinde kullanılıyor olması, bugün isimlendirme sorunu yaratabilmektedir.

Örneğin Âşık Veysel, usta bir şair olmasının yanında, şiirlerini saz çalarak söyleyen bir sanatkârdır. Âşıklık geleneğinin yaygın olduğu bir il olan Sivas'ta dünyaya gelen Veysel, şiir düzmedeki yeteneği ile küçük yaşta dikkat çekmiş ve olumsuz yaşam koşullarının da etkisiyle bu yönünü geliştirmiştir.

Âşık Veysel, Konya Âşıklar Bayramına katılmış ve bu alanda ödülleri almış elbette ona bu ödülleri ve beğeni kazandıran unsur, insanı ve sevgiyi merkezine oturttuğu şiirlerindeki eşsiz mana derinliğidir. Gerek şiirlerinin nicelik ve nitelik bakımından zengin olması gerekse işlediği konularla insanları duygusal manada adeta zapt etmesi Âşık Veysel'i dönemimin ve kendisinden sonraki dönemlerin vazgeçilmez bir kaynağı haline getirmiştir. Yukarıda da değindiğimiz gibi, saz çalıp türkü söylüyor olması, üstelik de kendi eserleri ile bir repertuar oluşturmuş olması dönemin isimlendirmelerinin de etkisiyle Veysel'in Âşık sıfatıyla tanınmasını sağlamıştır. Ancak belirttiğimiz âşıklık geleneği uygulamalarının pek çoğunu Veysel'de görememekteyiz. Şunu belirtmeliyiz ki âşıklık uygulamalarını yerine getirmek ve bu yaşam tarzını benimsemek kişisel beceri ve kabiliyetlere sahip olmayı gerektirdiği gibi, bir tercih meselesidir. Yani âşıklık bir meslektir ve her meslek gibi çeşitli uygulama ve normlara sahiptir ve elbette tercih, ön şarttır.

Âşık Veysel'in bu durum içindeki pozisyonuna bakıldığında, günümüze kadar bu saha ile ilgilenmiş bilim adamlarının ve bizim tanımlamasını yapıp, çerçevesini çizdiğimiz âşıklık geleneğinin bir parçası olmadığını söyleyebiliriz. Ancak bu tespit her ne kadar tartışılır yahut kabul edilebilir de olsa, bu Âşık Veysel'i âşık olarak anmamızı değiştirmeyecektir. Israrla söylediğimiz üzere âşıklık bir tercihtir ve Âşık Veysel'in geleneği temsil etme anlamında kapsamın dışında olduğunu söylemek bir tenzil-i rütbe anlamı taşımamaktadır.

Bu manada ismini zikredebileceğimiz diğer bir usta sanatçı ise Âşık Mahzuni Şerif'tir. Mahzuni Şerif de Veysel gibi, Türk müzik folkloruna sayısız eser kazandırmış ve bilhassa bulunduğu dönemin toplumsal ve siyasi koşullarını en güzel ifadelerle eleştirmiş bir ozandır. Tüm Türk halkı tarafından sevilmiş ve her kesimden insanın beğenisini kazanmış bir sanatçı olan Mahzuni Şerif, âşık ismiyle tanınsa da, yukarıda değindiğimiz gelenek uygulamalarının hemen hiçbirini yerine getirmemiştir. Mahzuni Şerif, Lebdeğmez, askı indirme, deyişmeler yapma ve hikâye anlatıcılığı gibi uygulamalar yerine, sözü ve müziği kendisine ait olan Türkü formundaki eserleri seslendirmeyi tercih etmiş ve bu sahada çok başarı kazanmıştır.

Âşıklığın sadece yetenek nispetinde olmayıp tercih edilerek de benimsenen bir sanat dalı oluşuna örnek olarak da Mahzuni Şerif’den bahsedilebilir. Genellikle âşık uygulamalarının hiçbirini yerine getirmemekle beraber Mahzuni Şerif, İbrahim Tatlıses’in sunduğu TV programında, beraber konuk olarak katıldıkları Âşık Murat Çobanoğlu ile doğaçlama bir deyişme yapmıştır. Ayağını kendi açtığı ve müziğini kendi belirlediği deyişme karşılıklı dörder dörtlük söylenmesiyle sona ermiştir. Âşık Mahzuni, bu deyişmede Çobanoğlu ile karşılıklı doğaçlama şiir söyleyebilmiş ve bu deyişme halen beğeniyle izlenmektedir. Âşık sıfatıyla tanıdığımız Mahzuni Şerif, eserlerinde kendisinden ozan olarak da bahsetmektedir. 1987 yılında Güvercin Müzik Şirketinden çıkan “Ben Alevi Olamam ki” adlı albümündeki “Affetmem Seni” adlı türküsünün son kıtasında;

Ben bir millet ozanıym

Her derdini sezeniyim

Hayvan değil Mahzuni’yim

Affetmem seni seni yar (Mahzuni, 1987), sözlerine yer vermiştir. Bu şiirden âşığın kendisini ozan olarak da gördüğü hatta âşık ile ozan sözcükleri arasında bir fark gözetmediği sonucu da çıkmaktadır.

Âşık Veysel ve Âşık Mahzuni Şerif örnekleri konunun bu kısmının ifade edilmesinde yeterlidir. Günümüzde ise belirlenen kıstasları taşımayıp âşık ismini kullananlar ya konunun mahiyetini bilmediklerinden ya da âşık isminin yaygın ve prestijli oluşundan faydalanmak istediklerinden bu yola başvurumaktadırlar. Elbette bilim insanları, sadece sınıflandırma ve tespit makamında bulunduğundan, kimseye bu isimlerin kullanılış şekilleri ve hataları ile ilgili hesap sorma niyeti taşımamalıdır.

5. Ozan ve Şair.

Yukarıda değinilen her iki örnek ismi ozan olarak görmekteyiz ve bu örnekler çoğaltılabilir. Günümüzde ozan sözcüğü hem şair hem de genellikle türkü icra eden ve bilhassa üreticilik vasfına sahip sanatkârlara verilmektedir. İfade ettiğimiz gibi, Türk halkı, sırtında saz gördüğü herkese ya da saz çalıp türkü söyleyene ozan ya da âşık demeyi alışkanlık haline getirmiştir. Âşıklık geleneği içindeki özelliklere değinmiştik; fakat bugün ozan ismini alabilmek için de birtakım özelliklere sahip olmak gerekmektedir ki bizce

bunların başında üretken olmak ve halkın geneline hitap eden ürünler ortaya koymak gelmektedir. Bu tanım genellikle şiir ve müziğin paralel olduğu bir üreticiliği işaret etmektedir ve şiirden kastedilen halk şiiridir.

Halk şiiri dendiğinde, konu ve şekil itibarı ile belirlenen bir şiir türü anlaşılmaktadır. Bu tarife göre Türklerin çok eski dönemlerinden bugüne kadar kullanılmaya devam edilen hece veznine bağlı çeşitli şekillerdeki şiirler halk şiiri olarak kabul edilmektedir. *Türk milletinin, bu karışık ve dağınık tarihi içinde ilk günden bu güne daima tekâmül eden, fakat mahiyetini değiştirmeyen müşterek milli geleneğe bağlı bir edebiyatı vardır. Bu edebiyatın mahsulleri Tanzimat hareketi ve Cumhuriyetten sonra “Halk Edebiyatı” genel başlığı altında değerlendirilmeye başlanmıştır* (Günay, 1986: 1). Bu edebiyatın önemli unsurlarından biri de, ozanlar ve âşıklar tarafından üretilip tarih boyunca aktarılan halk şiiridir.

Günümüze gelindiğinde toplumun sosyal ve kültürel yaşam anlayışı, sanatsal beğeni ve hissedışı gelişmiş, şiire karşı olan ilgi ve istekleri artık âşıklarla birlikte kalem şairleri tarafından da karşılanmaya başlanmıştır. Şairler halk şiiri şekillerini kullanarak, şiir yazarak bu anlamda dönemin siyasi kadrolarından destek de görmüşlerdir. *“Ziya Gökalp'in kurumlaştırdığı ve Atatürk'ün kimi revizyon ve düzenlemelerle tatbik ettiği Halka Doğru Hareketi, halk kültürünü öne çıkaran birçok faaliyetin yanında âşık edebiyatının da yeni isimler ve ürünlerle güçlenmesi sonucunu doğurmuştur. Bu eğilim modern şairlerin hece veznini kullanarak Beş Hececiler gibi ekoller oluşturmalarına kadar uzanmıştır”* (Oğuz 2006: 183). Burada şairlerin özellikle Türkiye'nin batı bölgelerindeki kültürel gelişmeleri daha yakından takip ederek, edebi anlamda günün ihtiyaçlarına cevap verebilecek ve yönlendirmeler yapabilecek ürünler ortaya koyabiliyor olmalarının önemi büyüktür. Modern şiirin, yapı bakımından halk şiirinin normlarından kopmamış olmasına karşın şiirlerin konuları, imge ve seçilen kelimeler günümüz sanat algısı içinde halkın beğenisine daha uygun olabildiği için bugün şiir dendiğinde insanların aklına âşıklarla birlikte hatta daha da önce şairler gelmektedir.

Bu durumu yaratan nedenlerin başında yukarıda bahsi geçen şairlerin genellikle İstanbul ve Ankara gibi nüfus yoğunluğu ve sosyokültürel hareketlilik açısından önemli ve ulusal basın-yayın kuruluşlarının bulunduğu büyük şehirlerde yaşıyor olmalarıdır. Bu fark, bu şehirlerde yaşayan şairlere eserlerini basıp yayınlama, görsel ve işitsel medya aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırma imkânı sağlamaktadır. Çağımızda internet üzerinden yürütülebilen

tanıtım ve sunum faaliyetleri sayesinde her üretici, ilgili kitleye ulaşabiliyor olsa da, radyo ve televizyonlar aracılığıyla yapılan tanıtım faaliyetleri bu anlamda önceliğini korumaktadır.

Kalem şairi terimi şairleri, âşıklardan yani aynı döneme has ifadesiyle saz şairlerinden ayırmak için kullanılmış bir ifadedir. *İrticalen söyleyemeyen, belki saz da çalamayan şairler* (Sakaoğlu, 1986: 18) olarak tanımlanan kalem şairleri, bu özellikleriyle günümüz şairlerinden farklı bir zümre değildir. Saz şairi terimi ise, muhtevası ve gereklilikleri bakımından âşıklığı kuşatmamaktadır. Saz çalan şair manasını verir ki âşıklar saz çalmak ve şiir yazmak/söylemek yanında çeşitli uygulamaları da yerine getiren kişilerdir. Bu nedenle her iki terimin de günümüzde geçerliliği olmadığı gibi halkın algısında şairlere ozan denmesi de geçerli bir tanımlama değildir.

Halk şiiri normlarını kendi ifadeleriyle birleştirip yüksek tanınırlığa sahip olmuş şairlere Faruk Nafiz ÇAMLİBEL, Necip Fazıl KISAKÜREK, Sabahattin ALİ'yi örnek verebiliriz. Bu şairler kendi yazı ve şiirlerinde kendilerini şair olarak isimlendirmiş, dahası halk da onları şair olarak tanımıştır. Bu şairler için ozan ifadesi kullanılması her ne kadar yanlış olmayacaksa da yakın geçmişte ve günümüzde artık bu ifadenin bahsettiğimiz manada bir geçerliliği olmadığını belirtmiştik.

Ozan ve âşık terimlerinin kullanımına bir standart getirebilmek için, bu karakterlerin faaliyet sahasındaki yeni karakterleri de incelemek gerekmektedir. THM'nin icra ortamlarının artarak gelişmesi ile ilgili yukarıda verdiğimiz bilgilerde bahsettiğimiz icracılar bunlardan biridir. Günümüzde kendi eserleriyle olmasa bile saz çalarak ya da saz çalıp türkü söyleyerek sanat icra eden kişiler genel manada sanatçı veya icracı olarak anılsalar da ozan ismini de alabilmektedirler. Hatta şu husus açıktır ki, şiir yazan bir kişi müzikle alakası olmaması halinde ozan olarak tanımlanmamaktadır. Dahası günümüzde kendisini ozan olarak tanıtan ve halk tarafından da ozan olarak isimlendirilen sanatçıların çoğu, sanatlarını bağlama çalarak icra etmektedirler. Halk nazarında bağlama çalan herkese ozan deme eğilimi bile vardır. Konuyu detaylarıyla takip eden dinleyiciler ise hem şairlik ve bestecilik yönü olan hem de türkü icra eden sanatçıları ozan olarak kabul ederler. Buna örnek olarak Neşet Ertaş, Musa Eroğlu, Kâzım Birlik verilebilir.

Sonuç.

Ozan, âşık ve şair kavramlarının genel manada incelenip işlevlerine dayalı bir tasnifin yapıldığı bu çalışmada, bu sanatçı karakterler arasındaki görev dağılımı ve sahip olunması gereken hususiyetler aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır:

- Saz çalmak âşık olabilmenin şartlarından biri olduğu gibi ozanlığın da önemli bir kıstasıdır. İkisinin arasındaki farkı ise âşıklığın geleneksel uygulamalarını yerine getirip getirmemek olarak ifade edebiliriz. Yakın geçmişte ve günümüzde bahsi geçen bu uygulamalar, saz çalma, doğaçlama şiir düzme, deyişmelere katılma, dudakdeğmez tarzında şiir düzme, âşık havalarının bir kısmını bilme, muamma çözme ve bu uygulamaların sergilendiği özellikle de âşık bayram ve şenlikleri gibi etkinliklerde bulunmadır.
- Bu çerçeveden bakıldığında âşıklar, şiir yazma, saz çalma ve türkü söyleme özellikleriyle ozanlığın faaliyet sahasını da kuşatmaktadır. Ancak ozanlar âşıklık geleneğinin her uygulamasını yerine getirmediği için âşık sayılmamaktadırlar.
- Ozan ismi, günümüzde artık sadece şair teriminin karşılığı olarak değil, özellikle bağlama çalarak türkü icra eden ve üreticilik vasfına sahip olan sanatkârlara verilen bir isim olarak kabul edilmektedir. Halkın genel algısı bu yöndedir. Bu üreticilik müzik ve söz yazmayı kapsamaktadır. Ancak bu tanımla çerçevesini belirlediğimiz ozan karakterinin nitelik ve nicelik olarak şair gibi şiir yazması beklenmemekle birlikte, bu başarıyı gösteren ozanlar geçmişte olduğu gibi gelecekte de olacaktır.
- Eserlerini saz veya herhangi bir çalgı çalmaksızın icra eden tüm şiir müellifleri şiirlerini, zaman içinde düşünerek mi yoksa anlık irticali olarak mı meydana getirdiği ve de hangi ölçüyle yazdığı dikkate alınmaksızın şair olarak adlandırılmalıdır.
- İşleve dayalı bu görev tanımı, bugüne kadar âşık olarak tanıdığımız ancak gelenek uygulamaları bakımından âşık olmayan sanatkârların isimlerinin başından âşık sıfatını kaldırmayı gerektirmiyorsa da, bundan sonraki nesiller için yapılacak isimlendirmede bu bilgiler göz önünde bulundurulabilir.

KAYNAKÇA

*ARTUN, Erman. (2012). “Günümüzde Yaşayan Âşıklık Geleneği Üzerine Düşünceler”,
http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/erman_artun_asiklik_gelenegi_uzerine_dusunceler.pdf, Erişim tarihi, 17.07.2012.

BAŞER, Fatma Adile (2006) “Türk Halk ve Klasik Müziklerinin Oluşum ve İlişkilerine Tarihten Bakmak”, *İnsan Bilimleri*, 3 (1) : 12.

BORATAV, Pertev Naili, (1968) “Âşık Edebiyatı” Ankara, *Türk Dili Dergisi*, Türk Halk Edebiyatı Özel sayısı.

GAZİMİHAL, M. Ragıp. (1975). “Ülkelerde Kopuz ve Tezeneli Sazlarımız”. Ankara: Kültür Bakanlığı MİFAD Yayınları.

GÜNAY, Umay Türkeş. (2011) “Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi”, Ankara, Akçağ Yayınları.

ÖZARSLAN, Metin. (2001), “Erzurum Âşıklık Geleneği” Ankara : Akçağ Yayınları.

ÖCAL, Mehmet Oğuz. (2006). “Türk Halk Edebiyatı El Kitabı” Ankara, Grafiker Yayıncılık.

KÖPRÜLÜ, M.Fuad. (2004). “Edebiyat Araştırmaları”, Akçağ, , Ankara.

POYRAZOĞLU, Ahmet, Mülakat, 7 Temmuz 2012 Bursa.

ŞERİF, Mahzuni. (1987). “Ben Alevi Olmam ki” Güvercin Müzik, İstanbul.

TURHAN, Salih. (1992). *T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri/1414*, Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Kültür eserleri Dizisi/179, 1992, s. 148–9.

TÜRK DİL KURUMU. 2005 “Büyük Türkçe Sözlük”1713, Ankara.

YARDIMCI, Mehmet (2012). “Geçmişten Günümüze Ozanlık Geleneği ve Bu Süreçte İletişim Araçlarının Rolü”, <http://www.mehmetyardimci.com/akademikyazilar.htm>, Erişim tarihi, 02.08.2012.

*SAKAOĞLU, Saim. (1986). “Ozan, Âşık, Saz Şairi ve Halk Şairi”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri Genel Konuları*, C.1, Ankara.